

ШИФР: «Ризик прорахований»

**ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КОНКУРС СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ
РОБІТ ЗІ СТРАХУВАННЯ**

КОНКУРСНА РОБОТА

на тему:

**ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АГРОСТРАХУВАННЯ
ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗНИЖЕННЯ РИЗИКІВ
АГРОВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ**

АНОТАЦІЯ**ВСТУП**

3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРОСТРАХУВАННЯ

6

1.1. Економічна сутність агрострахування та його роль у системі управління аграрними ризиками

6

1.2. Ризики агровиробництва та їх класифікація в контексті страхового захисту

9

1.3. Моделі державної підтримки агрострахування: міжнародний досвід та можливості адаптації в Україні

12

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ АГРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

15

2.1. Інституційні та нормативно-правові засади державної підтримки агрострахування

15

2.2. Динаміка розвитку ринку агрострахування в Україні

17

2.3. Проблеми та бар'єри розвитку системи агрострахування з державною підтримкою

19

РОЗДІЛ 3. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРОСТРАХУВАННЯ ТА НАПРЯМИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

23

3.1. Методичні підходи до оцінювання ефективності державної підтримки агрострахування

23

3.2. Роль державної компенсації страхових премій у підтримці агровиробників

25

3.3. Механізм запровадження державної програми агрострахування

27

ВИСНОВКИ

30

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Аграрний сектор України функціонує в умовах підвищеної ризиковості, що зумовлена природно-кліматичними коливаннями, нестабільністю ринкового середовища та сезонністю виробництва. За таких умов страхування виступає одним із ключових інструментів стабілізації доходів виробників і зниження фінансових втрат. Теоретичні та прикладні аспекти розвитку агрострахування і механізмів його державної підтримки досліджували, зокрема, Алескерова Ю. В. [1], Дранус В. В., Бурдейна Є. М. [5], Павленко О. П. [12–14], Віленчук О. М., Савицька А. С. [8], Тулуш Л. Д., Прокопчук О. Т. [32], Полчанов А. Ю. [17], Слободянюк О. В. [26]. Незважаючи на наявність значної кількості наукових напрацювань, прикладні питання оцінювання результативності державної підтримки агрострахування та її впливу на практичну поведінку виробників залишаються недостатньо висвітленими. Це обумовлює необхідність комплексного дослідження ефективності відповідних механізмів в українських умовах.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні ролі державної підтримки агрострахування як інструменту зниження ризиків агровиробництва та визначенні прикладних умов підвищення її ефективності.

Завдання дослідження:

- розкрити економічну сутність агрострахування та його функції у системі управління ризиками;
- систематизувати ризики агровиробництва з позицій страхового захисту;
- узагальнити міжнародний досвід державної підтримки агрострахування;
- проаналізувати сучасний стан розвитку ринку агрострахування в Україні;
- оцінити практичний вплив державної компенсації страхових премій на агровиробників;
- дослідити механізм реалізації державної програми страхування в аграрному секторі.

Об'єкт дослідження – система агрострахування за умов державної підтримки.

Предмет дослідження – економічні механізми державної участі у формуванні страхового захисту агровиробництва та їх вплив на рівень ризиків господарської діяльності.

Інформаційна база та географія дослідження. Емпіричну основу роботи становлять результати анкетування 27 фермерських господарств Миколаївської та Кіровоградської областей, а також статистичні та аналітичні матеріали наукових джерел. Обрані регіони характеризуються різною структурою аграрного виробництва та відмінними природно-економічними умовами, що дозволило отримати більш репрезентативну оцінку практичного впливу державної підтримки на страхову поведінку виробників.

Методи дослідження. У роботі використано сукупність методів, що забезпечили отримання теоретично обґрунтованих і практично значущих результатів. Метод аналізу застосовано для виокремлення ключових характеристик державної підтримки агрострахування та виявлення факторів, що впливають на її результативність. Метод синтезу використано при формуванні цілісної моделі функціонування системи страхового захисту за участю держави. Порівняльний метод дозволив зіставити міжнародні підходи до підтримки агрострахування та визначити можливості їх адаптації. Узагальнення використано для систематизації наукових підходів і практичних результатів дослідження. Статистичний метод застосовано під час інтерпретації кількісних показників розвитку ринку страхування та результатів анкетування. Метод анкетування забезпечив отримання первинної інформації щодо бар'єрів участі виробників у страхових програмах та оцінки впливу компенсації премій на їх рішення. Табличний метод використано для наочного подання результатів дослідження та систематизації прикладних характеристик механізму державної підтримки. Застосування зазначених методів у сукупності забезпечило логічну цілісність дослідження та достовірність отриманих висновків.

Наукова новизна та практичне значення. Наукова новизна полягає у поєднанні теоретичного аналізу механізмів державної підтримки агрострахування з емпіричним дослідженням їх фактичного впливу на рішення фермерських господарств регіонального рівня. Практичне значення результатів полягає в можливості використання сформульованих висновків для вдосконалення інструментів державної підтримки, підвищення доступності страхових послуг та зниження ризиків агровиробництва.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Така побудова забезпечує послідовне розкриття теоретичних засад, аналіз сучасного стану ринку агрострахування та практичну оцінку ефективності державної підтримки в Україні.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРОСТРАХУВАННЯ

1.1. Економічна сутність агостраховання та його роль у системі управління аграрними ризиками

Аграрне виробництво належить до видів економічної діяльності з підвищеним рівнем невизначеності, оскільки його результати залежать від природних умов, сезонності та біологічних процесів. Ю. В. Алескерова підкреслює, що специфіка галузі обумовлює потребу у спеціалізованих фінансових механізмах захисту майнових інтересів виробників [1]. У таких умовах страхування виступає важливим елементом забезпечення стабільності функціонування аграрного сектору. Воно дає змогу зменшити вплив неконтрольованих факторів на результати діяльності підприємств. Саме тому страхові механізми розглядаються як складова системи економічної безпеки агровиробництва.

У загальноекономічному розумінні страхування виконує функцію перерозподілу ризиків між учасниками господарських відносин. В. Й. Плиса визначає його як механізм формування грошових фондів для відшкодування збитків у разі настання передбачених подій [15]. Такий підхід характеризує страхування як фінансовий інструмент стабілізації діяльності суб'єктів господарювання. Воно сприяє підтриманню платоспроможності підприємств та забезпечує безперервність виробничого процесу. Роль страхування особливо зростає у галузях із високою часткою природних ризиків.

У сільському господарстві страхування має галузеву специфіку. Ю. В. Алескерова зазначає, що об'єктами агостраховання виступають біологічні активи — врожай, тварини та багаторічні насадження [1]. Такі об'єкти характеризуються залежністю від природних процесів і сезонних циклів. Це визначає необхідність адаптації страхових продуктів до територіальних та

кліматичних умов. Спеціалізація страхових програм дозволяє підвищити точність оцінки ризиків. Вона також забезпечує адекватність страхового покриття.

Економічна природа агрострахування проявляється через взаємодію трьох суб'єктів: виробника, страховика та держави. О. П. Павленко наголошує, що розвиток ринку агрострахування потребує збалансованого поєднання ринкових механізмів і державного регулювання [12]. Страховик акумулює кошти у страхових фондах, аграрій сплачує внески та отримує відшкодування, а держава формує інституційні умови функціонування системи. Така взаємодія забезпечує розподіл ризиків між учасниками. Вона підвищує ефективність страхового захисту.

Функціональне значення агрострахування реалізується через компенсаційну, превентивну та фінансову функції. О. П. Павленко підкреслює роль страхових фондів у формуванні стабільної фінансової бази підприємств [13]. Компенсаційна функція забезпечує відшкодування втрат, превентивна стимулює дотримання технологічних стандартів, а фінансова стабілізує грошові потоки. Сукупна дія цих функцій підвищує стійкість аграрного сектору. Страхування сприяє зменшенню негативного впливу ризикових подій на виробництво.

Ризики агровиробництва охоплюють кліматичні, біологічні та ринкові чинники. О. Ahmed та T. Serra доводять, що страхування врожайності й доходів є ефективним інструментом мінімізації фінансових наслідків таких ризиків [2]. Висока кореляція збитків у межах регіону підсилює потребу у колективних механізмах їх перерозподілу. Саме страхування дозволяє акумулювати кошти багатьох виробників для компенсації втрат постраждалих господарств. Систематизацію основних інструментів управління ризиками в аграрному виробництві наведено в таблиці 1.1.

Порівняльний аналіз свідчить, що агрострахування забезпечує найбільш комплексний фінансовий захист серед наявних інструментів управління ризиками. Його використання підвищує інвестиційну привабливість аграрного

сектору. Ю. В. Улянич, О. Т. Прокопчук і В. П. Бечко зазначають, що розвинена система страхування сприяє стабілізації фінансових результатів і полегшує доступ до кредитних ресурсів [33]. Це створює умови для модернізації виробництва. Страхування стає елементом стратегічного планування діяльності господарств.

Таблиця 1.1. Порівняльна характеристика інструментів управління ризиками в аграрному виробництві

Інструмент управління ризиком	Механізм дії	Обмеження застосування	Рівень фінансового захисту
Самострахування (резервування коштів)	Формування внутрішніх резервів підприємства	Обмежені фінансові можливості господарства	Частковий
Диверсифікація виробництва	Розподіл ризику між культурами або видами діяльності	Не усуває системні кліматичні ризики	Середній
Кредитна підтримка	Залучення позикових коштів для відновлення виробництва	Збільшує боргове навантаження	Тимчасовий
Державні дотації	Бюджетна компенсація втрат	Залежність від ресурсів бюджету	Нестабільний
Агрострахування	Перерозподіл ризику через страхові фонди	Потребує розвинутого ринку	Системний

Джерело: узагальнено автором на основі [1; 2; 5; 12; 13; 15; 33].

Разом із тим рівень розвитку агрострахування в Україні залишається обмеженим. В. В. Дранус та Є. М. Бурдейна відзначають низьку частку застрахованих площ і недостатню кількість страхових програм [5]. До стримуючих факторів належать висока вартість послуг та недостатня довіра виробників. Такі обставини свідчать про потребу вдосконалення інституційних механізмів ринку. Особливої уваги потребує нормативне регулювання галузі. Формування єдиного підходу до розвитку системи страхування є необхідною умовою її ефективності.

Світовий досвід підтверджує ефективність багаторівневих моделей агрострахування. S. M. Ahsan, A. A. Ali та N. J. Kurian обґрунтовують доцільність поєднання страхування врожайності та доходів [3]. R. Finger і N. Lehmann доводять, що державна підтримка стимулює фермерів до участі у страхових програмах [7]. Такий підхід сприяє зменшенню системних ризиків аграрного

виробництва. Для узагальнення характеристик агрострахування використано систематизацію, наведену в додатку А.

Агрострахування у системі управління ризиками виконує стабілізуючу функцію. Воно забезпечує компенсацію втрат, підтримує інвестиційну активність і сприяє розвитку галузі. Поєднання страхових механізмів із державною підтримкою формує комплексний інструмент зниження ризиків агровиробництва. Це визначає агрострахування як стратегічний елемент економічної політики держави.

1.2. Ризики агровиробництва та їх класифікація в контексті страхового захисту

Аграрне виробництво функціонує в умовах підвищеної варіативності результатів, що зумовлено поєднанням природних, економічних і організаційних чинників. Ю. В. Алескерова підкреслює, що залежність від неконтрольованих факторів формує високий рівень ризикованості галузі [1]. Це зумовлює потребу у системній ідентифікації ризиків. Без їх структуризації неможливо забезпечити ефективний страховий захист. Класифікація визначає межі відповідальності страховика та параметри страхового покриття.

У наукових дослідженнях аграрні ризики розглядаються як багатовимірна система загроз. С. А. Навроцький зазначає, що вони поєднують природні, виробничі та економічні складові [11]. Взаємодія цих факторів ускладнює прогнозування фінансових результатів. Окремі ризики можуть посилювати один одного, формуючи кумулятивний ефект. У таких умовах страхування виконує функцію фінансового вирівнювання наслідків несприятливих подій. Систематизацію ризиків за джерелами формування та параметрами страхування наведено в таблиці 1.2.

Подана типологія свідчить, що ризики відрізняються за економічною природою та рівнем керованості. Це потребує застосування диференційованих страхових інструментів. Особливе місце займають природно-кліматичні ризики.

О. В. Сахно наголошує, що саме вони найчастіше спричиняють суттєві втрати у рослинництві [21]. Їх масштабність і непередбачуваність формують системний характер загроз. Для мінімізації наслідків застосовуються спеціалізовані страхові програми.

Таблиця 1.2. Типологія ризиків агровиробництва за джерелом формування та параметрами страхування

Група ризиків	Джерело виникнення	Економічна характеристика	Страхова специфіка
Природні	Кліматичні процеси, стихії	Неконтрольовані, катастрофічні, системні	Потребують перестраховання і держпідтримки
Біологічні	Хвороби, шкідники	Ланцюговий ефект втрат	Вимагають експертної оцінки ризику
Технологічні	Помилки виробництва	Залежать від менеджменту	Враховуються в андеррайтингу
Ринкові	Ціни, попит	Волатильні доходи	Використовується страхування виручки
Фінансові	Кредитне навантаження	Кумулятивні втрати	Комбінуються з гарантійними інструментами
Інституційні	Політика, регулювання	Зовнішні системні ризики	Компенсуються частково

Джерело: узагальнено автором на основі використаних наукових праць.

Біологічні ризики пов'язані із захворюваннями та поширенням шкідників. Л. В. Счастливец та Н. В. Губанова доводять, що такі чинники здатні спричинити значні економічні втрати через складність їх своєчасного виявлення [29]. Вони характеризуються динамічністю та потребують експертної оцінки. Виробничо-технологічні ризики виникають унаслідок порушення агротехнологій. А. Ю. Полчанов підкреслює, що рівень управління безпосередньо впливає на стабільність результатів діяльності [16]. Ці ризики частково залежать від рішень виробника, що враховується страховиками при встановленні умов договорів.

Ринкові ризики зумовлені коливанням цін і попиту на продукцію. Нестабільність ринку може призводити до фінансових втрат навіть за високого врожаю. Тому страхування доходів доповнює страхування врожайності, розширюючи межі фінансового захисту. Фінансові ризики пов'язані з ліквідністю підприємств і доступом до кредитів. D. Streimikiene, T. Balezentis та

I. Krisciukaiene доводять, що фінансова нестійкість підвищує чутливість господарств до зовнішніх шоків [27]. Страхування зменшує рівень фінансової напруги та підтримує платоспроможність виробників.

Інституційні ризики формуються під впливом змін державної політики та регуляторного середовища. Ю. О. Лупенко зазначає, що трансформаційні процеси в аграрному секторі супроводжуються адаптацією до нових економічних умов [10]. Такі зміни можуть впливати на структуру витрат і доходів підприємств. Вони не контролюються виробником, проте мають істотне значення для стабільності діяльності. Урахування інституційних чинників є необхідною умовою формування страхових стратегій.

Складність оцінювання ризиків зумовлена їх багатofакторністю та динамічністю. В. В. Носов і О. К. Котар зазначають, що зміни у структурі застрахованих площ відображають адаптацію страхового ринку до специфіки ризиків [3; 4]. Кількісна оцінка загроз потребує статистичних даних і аналітичних моделей. Від точності розрахунків залежить фінансова стабільність страховиків. Аналітичні критерії класифікації ризиків узагальнено в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3. Аналітична класифікація ризиків аграрного виробництва за критеріями страхового аналізу

Критерій	Тип ризику	Теоретична характеристика	Практичний вплив
Контрольованість	Керовані	Залежать від рішень виробника	Можуть зменшуватися управлінням
	Некеровані	Формуються зовнішнім середовищем	Компенсуються страхуванням
Масштаб	Локальні	Обмежені господарством	Часткові втрати
	Системні	Масові події	Значні збитки сектору
Динаміка	Разові	Несподівані події	Різке падіння доходу
	Тривалі	Тенденційні процеси	Зниження прибутковості

Джерело: складено автором.

Багатокритеріальний підхід дозволяє врахувати контрольованість, масштаб і динаміку ризиків. Це підвищує обґрунтованість страхових тарифів і параметрів покриття. Важливим поведінковим чинником є моральний ризик. J. R. Skees, B. J. Barnett і A. G. Murphy зазначають, що наявність страхового покриття може

впливати на мотивацію виробників до запобігання втратам [26]. Для мінімізації таких ефектів застосовуються франшизи та механізми співфінансування. Баланс інтересів сторін є необхідною умовою ефективності страхових програм.

Системна класифікація ризиків формує методологічну основу державної політики у сфері агостраховання. Вона дозволяє визначити пріоритетні напрями підтримки та структуру страхового покриття. Структурований аналіз загроз підвищує адаптивність страхового ринку до умов аграрного виробництва. Комплексне розуміння природи ризиків забезпечує наукову обґрунтованість управлінських рішень. Саме класифікація є вихідною передумовою побудови ефективної системи страхового захисту.

1.3. Моделі державної підтримки агостраховання: міжнародний досвід та можливості адаптації в Україні

Розвиток систем агостраховання у світі демонструє, що їх ефективність значною мірою залежить від участі держави. У наукових дослідженнях підкреслюється, що аграрне страхування рідко функціонує виключно на ринкових засадах через високий рівень системних ризиків. К. В. Третяк зазначає, що більшість національних моделей передбачають фінансову або інституційну підтримку з боку держави [31]. Така участь забезпечує стабільність страхових фондів і підвищує доступність страхових послуг. Вона також стимулює агровиробників до участі у програмах страхування. Державна підтримка зменшує фінансове навантаження на виробників. Це формує передумови розвитку страхового ринку.

У міжнародній практиці сформувалися кілька базових моделей державної участі в агострахованні. Найпоширенішою є модель субсидування страхових премій, за якої частину внеску компенсує держава. О. В. Слободянюк підкреслює, що така система широко використовується в країнах Європи та Північної Америки [26]. Вона дозволяє розширити коло страхувальників і підвищити рівень покриття ризиків. Додатковою перевагою є стабілізація доходів

аграріїв у несприятливі роки. Субсидування знижує бар'єри входження на страховий ринок. Воно також сприяє розвитку конкуренції між страховими компаніями. Така модель вважається найбільш ефективною для країн із нестабільними кліматичними умовами.

Іншою поширеною формою є державне перестраховування аграрних ризиків. Його суть полягає у покритті державою частини великих збитків страховиків. Ю. В. Улянич, О. Т. Прокопчук і В. П. Бечко зазначають, що цей механізм підвищує стійкість страхових компаній і зменшує ризик їх неплатоспроможності [33]. Він особливо важливий у разі катастрофічних подій. Перестраховальна підтримка дозволяє страховикам приймати на страхування більші обсяги ризиків. Вона забезпечує фінансову стабільність ринку. Така модель часто поєднується з іншими інструментами державної підтримки. Її використання характерне для країн із розвиненим аграрним сектором.

Окрему групу становлять моделі державного адміністрування страхових програм. У цих системах держава виступає організатором страхових механізмів або координує діяльність учасників ринку. С. М. Ahsan, А. А. Alі та N. J. Kurian доводять, що централізовані програми дають змогу забезпечити уніфікацію страхових умов і знизити адміністративні витрати [3]. Вони також підвищують довіру виробників до страхових інструментів. Такі моделі поширені в країнах із перехідною економікою. Вони дозволяють сформувати інституційну основу ринку. Державна координація сприяє стабільності страхових відносин.

Порівняльні дослідження показують, що найбільш результативними є комбіновані системи підтримки. О. Ahmed та T. Serra доводять, що поєднання субсидування премій і механізмів перестраховування забезпечує найвищий рівень страхового покриття [2]. Такий підхід дозволяє збалансувати інтереси держави, страховиків і виробників. Він сприяє підвищенню фінансової стійкості аграрного сектору. Комбіновані моделі забезпечують гнучкість страхових програм. Вони також дозволяють адаптувати систему до специфіки національної економіки. Саме тому більшість сучасних систем мають змішаний характер. Узагальнену

характеристику моделей державної підтримки агрострахування та їх адаптаційний потенціал для України подано в додатку Б.

Для України питання адаптації міжнародного досвіду має стратегічне значення. Г. М. Рябенко та О. В. Бузник відзначають, що вітчизняний ринок агрострахування характеризується обмеженим рівнем розвитку та недостатньою участю держави [19]. Це стримує поширення страхових програм серед аграріїв. Недостатня фінансова підтримка знижує доступність страхових послуг. У результаті значна частина виробників залишається без належного захисту. Формування ефективної моделі державної участі є необхідною умовою розвитку галузі. Вона повинна враховувати економічні особливості країни. Важливо також забезпечити інституційну стабільність механізмів підтримки.

Перспективним напрямом для України є запровадження змішаної моделі державної підтримки агрострахування. Шолойко А. С., Мацибора Т. В. та Шевченко Л. О. зазначають, що інтеграція державних і ринкових інструментів сприяє прискоренню розвитку агробізнесу [34]. Поєднання субсидій, перестрахування та регуляторної підтримки дозволяє створити збалансовану систему страхового захисту. Такий підхід забезпечує одночасно доступність страхування і фінансову стабільність страховиків. Він також сприяє підвищенню довіри виробників до страхових механізмів. Адаптація міжнародних моделей повинна здійснюватися з урахуванням національних умов. Саме комбінована система державної підтримки може стати оптимальним варіантом для України.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ АГРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Інституційні та нормативно-правові засади державної підтримки агрострахування

Функціонування ринку агрострахування в Україні визначається поєднанням загального страхового законодавства та спеціалізованих норм аграрної політики. Інституційна основа державної підтримки формується через систему органів виконавчої влади, які забезпечують регулювання страхового сектору та реалізацію програм підтримки агровиробників. Нормативне середовище відіграє ключову роль у формуванні довіри суб'єктів господарювання до страхових інструментів. Його стабільність визначає можливості довгострокового планування страхових програм. Наявність чітких правил функціонування ринку зменшує ризик правової невизначеності. Саме узгодженість нормативних актів формує основу ефективного розвитку агрострахування.

Важливим інструментом державної участі є компенсація частини страхових премій аграрним виробникам. Такий механізм спрямований на підвищення доступності страхових послуг і зниження фінансового навантаження на господарства. Його застосування стимулює розширення страхового покриття у секторі. Підтримка особливо важлива для малих і середніх виробників, які мають обмежені фінансові ресурси. Наявність компенсаційних програм створює стимули для участі у страхуванні. Вона також активізує розвиток спеціалізованих страхових продуктів. У результаті формується ширша база страхувальників.

Інституційна структура державної підтримки передбачає взаємодію державних органів, страховиків і аграрних підприємств. Ефективність такої взаємодії залежить від рівня координації між учасниками ринку. Недостатня узгодженість інституційних рішень може знижувати результативність програм

підтримки. Нерівномірність фінансування впливає на стабільність страхових механізмів. Для забезпечення сталого розвитку ринку необхідна системна координація регуляторних функцій. Вона дозволяє уникати дублювання повноважень і підвищує прозорість управління. Узгодженість інституційних дій формує передбачуваність страхового середовища. Основні інституційні та нормативні елементи державної підтримки агрострахування систематизовано в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1. Інституційні та нормативно-правові елементи державної підтримки агрострахування в Україні

Елемент системи	Зміст регулювання	Функціональне призначення	Вплив на розвиток ринку
Законодавча база	Норми страхового та аграрного права	Визначення правил функціонування ринку	Формує правову визначеність
Механізм компенсації премій	Часткове відшкодування страхових внесків	Підвищення доступності страхування	Розширення кола страхувальників
Регуляторні органи	Контроль за страховиками та програмами підтримки	Забезпечення фінансової стабільності	Підвищення довіри до системи
Формування страхових резервів	Нормативи платоспроможності та резервування	Гарантування виконання зобов'язань	Зменшення ризику неплатоспроможності
Координація інституцій	Взаємодія держави, страховиків і виробників	Узгодженість політики підтримки	Системність розвитку ринку

Джерело: складено автором.

Подана структура демонструє комплексний характер державної участі у формуванні ринку агрострахування. Нормативно-правове забезпечення охоплює регулювання умов страхових договорів, формування резервів та порядку відшкодування збитків. Законодавчі норми визначають права і обов'язки учасників страхових відносин. Чіткість правових положень зменшує ризик конфліктів між сторонами договору. Важливою складовою є стандартизація страхових продуктів. Вона спрощує процедури укладення договорів і підвищує прозорість ринку. Наявність єдиних вимог до страхових операцій сприяє підвищенню фінансової дисципліни. Регуляторна визначеність виступає базою стабільності страхових систем.

Сучасний стан інституційного забезпечення агостраховання в Україні характеризується поступовим розвитком механізмів державної підтримки. Водночас їх застосування ще не має повною мірою системного характеру. Рівень охоплення страхуванням залишається обмеженим. На це впливають як економічні, так і організаційні чинники. Недостатня стабільність фінансування стримує розвиток довгострокових страхових програм. Підвищення ефективності нормативної бази потребує узгодження з загальною аграрною політикою держави. Саме інституційна послідовність визначає перспективи розвитку ринку агостраховання.

2.2. Динаміка розвитку ринку агостраховання в Україні

Розвиток ринку агостраховання в Україні характеризується нерівномірною динамікою та залежністю від економічних і інституційних чинників. Його формування відбувалося поступово разом із трансформацією аграрного сектору та фінансової системи. На початкових етапах становлення страхові послуги мали обмежене поширення серед виробників. Основними причинами були низька платоспроможність господарств і недостатній рівень довіри до страхових механізмів. Дослідники відзначають, що розвиток страхового сегмента відбувався повільніше, ніж зростання самого аграрного виробництва [19]. Така ситуація зумовила структурний дисбаланс між потребами галузі та можливостями страхового ринку.

У подальші роки спостерігалася тенденція до поступового розширення страхового покриття. Це пов'язано із підвищенням усвідомлення виробниками необхідності захисту від ризиків. Зростання частоти кліматичних коливань посилило попит на страхові продукти. Водночас розвиток ринку залишався нестабільним через коливання економічної кон'юнктури. Періоди активізації страхування змінювалися фазами скорочення страхових операцій. Така циклічність свідчить про недостатню інституційну зрілість ринку. Вона також відображає залежність страхового сектору від макроекономічної ситуації.

Структурні зміни ринку проявлялися у варіації кількості укладених договорів та площ застрахованих культур. В. В. Носов, М. М. Кошелева та О. К. Котар зазначають, що динаміка страхування сільськогосподарських культур характеризується значними коливаннями залежно від погодних і економічних умов [3]. Зміни показників страхування свідчать про чутливість ринку до зовнішніх факторів. Особливо впливовими є цінові коливання та рівень прибутковості аграрного виробництва. У роки зростання доходів господарств активність страхування підвищується. У періоди економічної нестабільності вона знижується. Така залежність підтверджує циклічний характер розвитку страхового сегмента.

Важливим етапом еволюції ринку стало поступове впровадження програм державної підтримки. Вони сприяли підвищенню доступності страхування для виробників. Дослідження показують, що державні стимули позитивно впливають на рівень участі аграріїв у страхових програмах [32]. Підтримка з боку держави зменшує фінансові бар'єри та підвищує зацікавленість у страхуванні. Вона також стимулює страхові компанії розширювати спектр послуг. Такі зміни сприяють підвищенню конкуренції на ринку. У результаті формується більш диверсифікована система страхових продуктів.

Попри позитивні тенденції, розвиток ринку залишається стриманим. В. В. Дранус і Є. М. Бурдейна відзначають, що рівень проникнення страхування у аграрному секторі залишається невисоким [5]. Це свідчить про наявність структурних обмежень. До них належать недостатня фінансова спроможність виробників і обмежена пропозиція спеціалізованих продуктів. Важливу роль відіграє також недостатня стабільність нормативного середовища. Такі чинники знижують інвестиційну привабливість страхового сегмента. Вони стримують формування довгострокових страхових відносин.

Подальша динаміка розвитку ринку агрострахування в Україні залежить від комплексної дії економічних та інституційних факторів. Стабільність державної підтримки здатна стимулювати розширення страхового покриття. Підвищення фінансової грамотності виробників також впливає на попит на

страхові послуги. Важливим чинником є розвиток конкуренції між страховиками. Це сприяє підвищенню якості страхових продуктів і зниженню вартості послуг. Послідовна політика держави може забезпечити стабільність страхового середовища. Саме системний підхід визначатиме довгострокову траєкторію розвитку ринку.

2.3. Проблеми та бар'єри розвитку системи агрострахування з державною підтримкою

Розвиток системи агрострахування з державною підтримкою в Україні стримується комплексом економічних, інституційних і поведінкових чинників. Незважаючи на наявність програм стимулювання, рівень участі агровиробників у страхових механізмах залишається обмеженим. Це свідчить про наявність структурних бар'єрів функціонування ринку. Особливо відчутним є вплив фінансових обмежень господарств. Брак оборотних коштів змушує виробників спрямовувати ресурси насамперед на виробничі потреби. У результаті страхування сприймається як другорядна витрата. Така ситуація стримує формування стабільного попиту на страхові послуги.

Важливим стримуючим чинником виступає нестабільність інституційного середовища. Нерівномірність державної підтримки формує невизначеність щодо умов участі у страхових програмах. Дослідження показують, що непослідовність державної політики знижує довіру аграріїв до страхових інструментів [5]. За таких умов виробники не схильні укладати довгострокові договори страхування. Це обмежує обсяги страхового покриття. Страхові компанії також обережно розширюють лінійку аграрних продуктів. Передбачуваність регуляторної політики є необхідною умовою активізації ринку.

Суттєвою проблемою залишається недостатня адаптація страхових продуктів до специфіки аграрного виробництва. Частина програм не враховує регіональні особливості, технології вирощування та структуру витрат господарств. Універсальні страхові рішення не забезпечують належного рівня

захисту. Це знижує зацікавленість виробників у страхуванні. Обмежена диференціація страхових продуктів зужує можливості вибору. Вона також стримує розвиток конкуренції між страховиками. Відповідність страхових умов реальним ризикам виробництва є визначальним фактором розвитку ринку.

Для виявлення практичних аспектів функціонування системи агрострахування протягом вересня-листопада 2025 року було проведено анкетування 27 фермерських господарств Миколаївської та Кіровоградської областей. Метою опитування було визначення основних бар'єрів участі у страхових програмах. Отримані результати підтвердили наявність багатофакторних обмежень розвитку страхового ринку. Респонденти зазначили фінансові, інформаційні та інституційні проблеми. Частина опитаних також вказала на недостатню прозорість страхових умов. Узагальнення результатів анкетування подано в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2. Результати опитування фермерів щодо бар'єрів участі в агрострахуванні

Бар'єр	Частка респондентів, %	Характер впливу на рішення
Висока вартість страхування	44	стримує участь
Недовіра до страховиків	30	знижує ймовірність укладення договору
Нестабільність держпідтримки	22	формує очікувальну позицію
Недостатня інформація	37	ускладнює прийняття рішення
Складність процедур	26	відтерміновує страхування
Відсутність адаптованих програм	18	знижує практичну зацікавленість

Джерело: складено автором за результатами анкетування.

Отримані результати свідчать, що визначальними для прийняття рішень агровиробниками є фінансові та інституційні чинники, тоді як інформаційні обмеження істотно впливають на поведінкові моделі страхувальників. Недостатня обізнаність щодо умов страхування спричиняє недооцінку потенційних ризиків, а складність процедур оформлення договорів ускладнює практичну участь у програмах. Сукупна дія цих факторів формує системні обмеження розвитку ринку агрострахування та знижує ефективність державних стимулів.

Таблиця 2.3. Системна характеристика бар'єрів розвитку агрострахування з державною підтримкою в Україні

Група бар'єрів	Конкретні прояви	Економічний механізм впливу	Вплив на поведінку агровиробників	Наслідки для страхового ринку
Фінансові	Висока вартість страхових премій; обмежені оборотні кошти; пріоритет виробничих витрат	Зменшення попиту на страхування; скорочення обсягу укладених договорів	Відмова від страхування або вибір мінімального покриття	Низький рівень охоплення; звуження страхового портфеля
Інституційні	Нерегулярність компенсацій; зміни правил підтримки; затримки бюджетного фінансування	Зростання регуляторної невизначеності; підвищення транзакційних витрат	Очікувальна позиція; відтермінування укладення договорів	Недовіра до системи; нестабільність обсягів страхування
Продуктові	Обмежена кількість програм; відсутність регіональної адаптації; складні умови договорів	Невідповідність страхового покриття реальним ризикам	Низька зацікавленість у страхових продуктах	Слабка конкуренція; обмежена диверсифікація послуг
Інформаційні	Недостатність статистики ризиків; складність розрахунків; низька поінформованість фермерів	Неточність тарифоутворення; інформаційна асиметрія	Недовіра до страхових умов; нерозуміння механізмів компенсації	Завищені тарифи; повільне розширення ринку
Поведінкові	Низький рівень страхової культури; недооцінка ймовірності втрат; досвід відсутності виплат	Раціоналізація ризику; орієнтація на самострахування	Пасивність у виборі страхування	Нестійкий попит; висока волатильність участі
Системні	Моральний ризик; несприятливий відбір; висока кореляція збитків	Дисбаланс страхового портфеля; концентрація ризику	Страхування переважно високоризикових господарств	Фінансова нестійкість програм; потреба в держперестрахованні

Джерело: складено автором на основі систематизації теоретичних та емпіричних результатів дослідження.

Виявлені під час анкетування бар'єри мають різну економічну природу й проявляються як на рівні окремих господарств, так і на рівні інституційного середовища. Їх взаємозв'язок створює комплексний ефект стримування розвитку страхового сегмента. Узагальнення структури бар'єрів та механізмів їх впливу на функціонування ринку подано в таблиці 2.3.

Виявлена структура бар'єрів підтверджує, що обмеження розвитку агрострахування формуються під впливом взаємопов'язаних фінансових, інституційних і поведінкових чинників. Їх одночасна дія знижує ефективність страхових механізмів та стримує розширення участі агровиробників у програмах страхового захисту. Аналіз свідчить, що подолання цих перешкод потребує узгодженості рішень державних органів, страховиків і виробників. Ключовими умовами підвищення результативності системи виступають стабільність інструментів державної підтримки та прозорість процедур страхування. Не менш важливим є зростання рівня страхової обізнаності суб'єктів господарювання, що сприятиме формуванню раціональної ризикової поведінки. За таких передумов агрострахування може виконувати стабілізаційну функцію в аграрному секторі та забезпечувати підвищення його економічної стійкості.

РОЗДІЛ 3

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРОСТРАХУВАННЯ ТА НАПРЯМИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

3.1. Методичні підходи до оцінювання ефективності державної підтримки агрострахування

Оцінювання ефективності державної підтримки агрострахування засвідчило наявність прямого зв'язку між масштабами фінансової участі держави та активністю агровиробників на страховому ринку. Встановлено, що збільшення обсягів підтримки супроводжується розширенням участі виробників у програмах страхового захисту. Найбільш відчутні зміни спостерігаються у показниках страхового покриття ризиків та кількості укладених договорів. Водночас реакція ринку має нерівномірний характер і залежить від стабільності фінансування. За умов прогнозованої політики підтримки активність страхування зростає швидше. Це свідчить про високу чутливість аграрного сектору до державних стимулів.

Аналіз показників функціонування ринку підтвердив, що навіть часткова компенсація страхових премій стимулює участь виробників у страхуванні. За наявності фінансової підтримки аграрії частіше укладають договори страхування, що знижує їхню вразливість до ризиків. Виявлено тенденцію до збільшення частки господарств, які використовують страхові інструменти як елемент управління ризиками. Така динаміка свідчить про підвищення рівня довіри до страхових механізмів. Одночасно зростає інтерес страховиків до розширення пропозиції спеціалізованих продуктів. Це створює передумови для розвитку конкуренції на ринку.

Отримані результати засвідчили, що ефективність підтримки значною мірою визначається стабільністю її реалізації. Нестійкість фінансування знижує зацікавленість виробників у довгостроковій участі в страхових програмах. У таких умовах спостерігається скорочення страхових операцій та уповільнення розвитку ринку. Натомість послідовна політика підтримки сприяє формуванню

прогнозованого середовища для страхування. Це підвищує готовність суб'єктів господарювання до використання страхових інструментів. Стабільність державної участі виступає ключовим фактором результативності політики.

Дослідження також показало, що ефект підтримки має мультиплікативний характер. Підвищення рівня страхового покриття сприяє зменшенню фінансових втрат агровиробників у разі настання несприятливих подій. Це дозволяє стабілізувати доходи господарств та підвищити їх платоспроможність. Внаслідок цього зростає інвестиційна активність у секторі. Позитивний вплив поширюється не лише на окремі підприємства, а й на аграрний ринок загалом. Формується більш стійка економічна структура галузі.

Систематизацію отриманих результатів оцінювання ефективності державної підтримки агрострахування подано в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1. Результати оцінювання ефективності державної підтримки агрострахування

Напрямок впливу підтримки	Виявлений результат	Характер змін	Загальний ефект
Участь агровиробників	Збільшення кількості страхувальників	Позитивна динаміка	Розширення страхового покриття
Поведінка господарств	Активніше використання страхування	Зростання зацікавленості	Зменшення ризиковості діяльності
Функціонування ринку	Розширення пропозиції страхових продуктів	Поступове зростання	Посилення конкуренції
Фінансова стабільність виробників	Зменшення втрат у кризові періоди	Стабілізація доходів	Підвищення економічної стійкості
Інвестиційна активність	Зростання готовності до вкладень	Поступове підвищення	Довгостроковий розвиток сектору

Джерело: узагальнено автором за результатами дослідження.

Отримані результати підтверджують, що державна підтримка має системоутворювальний вплив на розвиток агрострахування та функціонування аграрного сектору. Її реалізація супроводжується збільшенням охоплення виробників страховими програмами та посиленням їхньої фінансової стійкості. Встановлено, що розширення участі господарств у страхуванні сприяє зниженню чутливості галузі до ризикових факторів та стабілізації економічних результатів

діяльності. Виявлений ефект поширюється як на рівень окремих виробників, так і на ринкову систему загалом. Сукупність зафіксованих змін свідчить про результативність державної підтримки як інструменту регулювання та розвитку страхового сегмента аграрної економіки.

3.2. Роль державної компенсації страхових премій у підтримці агровиробників

Результати анкетування 27 фермерських господарств Миколаївської та Кіровоградської областей засвідчили, що компенсація частини страхових премій є ключовим чинником прийняття рішення про участь у програмах агрострахування. Більшість респондентів зазначили, що за відсутності компенсації вони не готові укласти договори страхування через високе фінансове навантаження. Для малих і середніх господарств страхова премія без підтримки є суттєвою часткою виробничих витрат. За умов часткового відшкодування витрат страхування розглядається як економічно прийнятний інструмент захисту. Це підтверджує, що компенсаційний механізм безпосередньо впливає на доступність страхових послуг.

Опитані виробники також відзначили, що наявність компенсації зменшує їхню обережність щодо укладення договорів страхування. Частина респондентів вказала, що готова страхувати більші площі або обирати ширше покриття ризиків за умови зниження вартості поліса. Така поведінка свідчить про те, що фінансова підтримка змінює структуру ризикових рішень господарств. Страхування починає сприйматися як елемент планування діяльності, а не як вимушений крок у кризовий період. Це означає поступове формування культури управління ризиками.

Водночас анкетування показало, що ефект компенсації залежить від стабільності її надання. Частина респондентів зазначила, що нерегулярність або затримки відшкодування знижують довіру до програм підтримки. У таких умовах виробники не включають страхування до довгострокових фінансових

планів. Натомість за умови чітко визначених правил і своєчасного фінансування зростає готовність до повторної участі у програмі. Це свідчить про важливість прогнозованості державної політики.

Респонденти також підкреслили, що компенсація страхових премій має позитивний вплив на їхню фінансову стійкість. У випадку настання страхових подій господарства, які скористалися підтримкою, відчувають менший тиск на оборотний капітал. Це дозволяє зберегти виробничий цикл та уникнути різкого скорочення витрат. Декілька учасників опитування зазначили, що страхові виплати допомогли зберегти обсяги посівів у наступному сезоні. Такий результат свідчить про стабілізуючу роль компенсаційного механізму.

Таблиця 3.2. PESTEL-аналіз факторів впливу на ефективність державної компенсації страхових премій

Компонент	Фактор впливу	Прояв у сфері агостраховування	Вплив на ефективність компенсації
Political	Стабільність державної політики, бюджетні пріоритети	Регулярність фінансування програм	Визначає довіру та прогнозованість участі
Economic	Рівень інфляції, платоспроможність господарств	Здатність фермерів співфінансувати премії	Посилює або знижує стимулюючий ефект
Social	Рівень страхової культури, довіра до інституцій	Готовність укласти договори страхування	Впливає на масштаб залучення виробників
Technological	Цифровізація процедур, доступ до онлайн-сервісів	Спрощення подання документів	Підвищує доступність компенсацій
Environmental	Частота кліматичних ризиків	Зростання потреби у страхуванні	Посилює значущість компенсаційного механізму

Джерело: узагальнено автором за результатами дослідження.

Разом з тим частина фермерів звернула увагу на необхідність удосконалення процедури отримання компенсації. Респонденти відзначили потребу у спрощенні документообігу та підвищенні прозорості розрахунків. Це підтверджує, що сам по собі фінансовий інструмент є ефективним, але його результативність залежить від організаційної реалізації. Узагальнення результатів анкетування дає підстави стверджувати, що державна компенсація страхових премій виступає вагомим стимулом участі у страхових програмах і

сприяє зміцненню фінансової стійкості агровиробників за умови стабільності та прозорості механізму її надання.

Додаткове узагальнення результатів анкетування та ринкових тенденцій дозволило провести PESTEL-аналіз зовнішніх чинників, що впливають на результативність механізму компенсації страхових премій. Аналіз засвідчив, що ефективність державної підтримки формується під впливом політичних, економічних, соціальних, технологічних, екологічних і правових факторів. Встановлено, що найбільш суттєвий вплив мають економічна нестабільність, воєнні ризики та регуляторна передбачуваність. Водночас технологічний розвиток та цифровізація процедур можуть підвищити прозорість компенсацій. Систематизацію зовнішніх чинників подано в таблиці 3.2.

PESTEL-аналіз підтвердив, що компенсація страхових премій не може розглядатися ізольовано від ширшого макроекономічного та інституційного середовища. Її результативність визначається сукупною дією зовнішніх факторів, серед яких ключовими є стабільність бюджетної політики та економічні умови функціонування аграрного сектору. Це свідчить про необхідність комплексного підходу до вдосконалення механізму державної підтримки.

3.3. Механізм запровадження державної програми агрострахування

Практичний аналіз впровадження державної програми «Агрострахування з державною підтримкою» показав, що її реалізація здійснюється через чітко вибудовану послідовність взаємодії держави, страхової компанії та агровиробника. Фактичний порядок участі передбачає укладення виробником договору страхування із страховиком, який працює в межах програми, після чого подається пакет документів на часткову компенсацію страхової премії. Далі відповідний державний орган здійснює перевірку даних і перераховує визначену частку платежу. Така схема дозволяє поєднати ринковий принцип страхування з бюджетним стимулюванням. Практична реалізація механізму ґрунтується на

співфінансуванні ризиків між державою та виробником. Це знижує фінансове навантаження на господарства та робить страхування доступнішим.

Результати опитування фермерських господарств засвідчили, що вирішальним чинником участі є швидкість процедур компенсації. Респонденти зазначили, що своєчасність відшкодування визначає їх готовність повторно користуватися програмою. У випадках оперативної обробки заявок страхування сприймається як ефективний інструмент фінансового захисту. Якщо ж строки затягуються, довіра до механізму знижується. Це підтверджує практичну залежність результативності програми від адміністративної організації процесу. Отримані відповіді свідчать, що процедурна ефективність має таке ж значення, як і обсяг компенсації.

Встановлено, що участь у програмі змінює поведінкову модель виробників щодо управління ризиками. Частина опитаних господарств повідомила про збільшення площ застрахованих культур після отримання компенсації. Інші респонденти зазначили, що почали закладати страхові платежі у виробничі бюджети на постійній основі. Це означає формування стійкої практики використання страхових інструментів.

Таблиця 3.5. Практична модель реалізації механізму державної програми агрострахування

Елемент механізму	Практична дія учасника	Фактичний результат для виробника	Наслідок для ринку
Укладання договору	Вибір страховика та оформлення поліса	Отримання страхового захисту	Розширення клієнтської бази страховиків
Подання заявки	Надання документів на компенсацію	Часткове відшкодування премії	Зростання попиту на страхування
Перевірка даних	Контроль відповідності умовам програми	Підтвердження права на виплату	Підвищення прозорості системи
Отримання компенсації	Перерахування бюджетних коштів	Зменшення витрат господарства	Активізація участі виробників
Повторне страхування	Укладання нового договору	Закріплення страхової практики	Стабілізація страхового сегмента

Джерело: узагальнено автором за результатами дослідження.

Подібна трансформація управлінських рішень має прикладне значення, оскільки безпосередньо впливає на фінансову стабільність підприємств.

Практичний ефект проявляється у зменшенні вразливості господарств до несприятливих подій.

Опитування також дозволило визначити конкретні умови, за яких механізм програми функціонує найрезультативніше. Найчастіше виробники відзначали зрозумілі правила участі, мінімальну кількість документів та передбачуваність строків виплат. Саме ці характеристики формують довіру до державного інструменту підтримки. Якщо одна з умов не виконується, рівень участі зменшується. Це демонструє залежність результатів програми від якості її практичного адміністрування. Отримані дані підкреслюють важливість організаційної складової механізму.

Систематизацію прикладних параметрів функціонування механізму реалізації програми «Агрострахування з державною підтримкою» подано в таблиці 3.5.

Практичні результати дослідження підтвердили, що механізм програми працює результативно за умови узгодженості всіх процедур та дотримання встановленої послідовності дій. Найбільш помітний ефект виникає тоді, коли учасники отримують компенсації без затримок і мають чітке розуміння правил участі. У таких умовах державна підтримка сприймається виробниками як стабільний економічний інструмент. Це підвищує готовність до страхування та сприяє розширенню використання страхових продуктів. Сукупність встановлених практичних результатів підтверджує, що програма «Агрострахування з державною підтримкою» здатна забезпечувати реальне зниження ризиків агровиробництва та зміцнення фінансової стійкості господарств.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження щодо ефективності державної підтримки агрострахування як інструменту зниження ризиків агровиробництва на матеріалах фермерських господарств Миколаївської та Кіровоградської областей сформульовано такі висновки:

1. Розкрито економічну сутність агрострахування як механізму перерозподілу ризиків у сільському господарстві. Встановлено, що воно виконує компенсаційну, превентивну та стабілізаційну функції й забезпечує безперервність виробництва та платоспроможність підприємств. Доведено, що поєднання страхування з державною участю формує системний підхід до управління ризиками та підвищує інвестиційну привабливість аграрного сектору.

2. Систематизовано ризики агровиробництва за джерелами виникнення, рівнем контрольованості, масштабом і характером впливу. Визначено, що природно-кліматичні та біологічні ризики мають системний характер і потребують спеціалізованих страхових механізмів. Ринкові та фінансові ризики впливають на стабільність доходів і ліквідність підприємств. Інституційні чинники формують додаткову невизначеність у функціонуванні аграрного сектору. Доведено, що класифікація ризиків є методичною основою для формування адекватного страхового покриття.

3. Узагальнено міжнародний досвід державної підтримки агрострахування та виокремлено основні моделі участі держави: субсидування страхових премій, державне перестрахування та централізоване адміністрування програм. Встановлено, що найбільш ефективними є комбіновані моделі, які поєднують фінансову підтримку виробників із гарантійними механізмами для страховиків. Підтверджено, що державна участь знижує бар'єри доступу до страхування та підвищує рівень охоплення ризиків. Обґрунтовано доцільність адаптації змішаної моделі підтримки з урахуванням економічних умов України.

4. Проаналізовано сучасний стан розвитку ринку агрострахування в Україні. Виявлено нерівномірність динаміки страхових показників та обмежений

рівень участі аграріїв у програмах страхування. Встановлено, що інституційні та нормативно-правові засади державної підтримки перебувають на етапі формування системної моделі. З'ясовано, що механізм компенсації частини страхових премій є ключовим інструментом стимулювання попиту. Разом із тим рівень охоплення страхуванням залишається недостатнім для повноцінного захисту аграрного сектору.

5. На основі результатів анкетування 27 фермерських господарств Миколаївської та Кіровоградської областей оцінено практичний вплив державної компенсації страхових премій на рішення виробників. Встановлено, що фінансові та інституційні чинники мають визначальний вплив на участь у програмах агрострахування. Доведено, що компенсація премій підвищує зацікавленість господарств у страхуванні та зменшує рівень фінансової невизначеності. Виявлено, що стабільність і передбачуваність державної підтримки формують довіру до страхових механізмів. Результати підтверджують прикладний ефект державної участі у зниженні ризиків агровиробництва.

6. Досліджено механізм реалізації державної програми страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою та визначено його прикладні особливості. Встановлено, що ефективність програми залежить від прозорості процедур, своєчасності компенсацій і координації між учасниками ринку. Обґрунтовано необхідність удосконалення інформаційного забезпечення та стандартизації страхових продуктів. Підкреслено значення стабільного бюджетного фінансування для підтримання довіри аграріїв. Запропоновано орієнтувати розвиток механізму на підвищення доступності страхових інструментів для малих і середніх господарств.

Результати дослідження підтверджують, що державна підтримка агрострахування реально знижує виробничі ризики в аграрному секторі. Її ефективність залежить від стабільності фінансування та узгодженості інституційних рішень. Поєднання страхових механізмів із бюджетною компенсацією підвищує фінансову стійкість агровиробників і зміцнює здатність галузі реагувати на зовнішні ризики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алескерова Ю. В. Розвиток сільськогосподарського страхування: теорія, методологія, практика : монографія. Вінниця : ФОП Рогальська І. О., 2015. 370 с.
2. Ahmed O., Serra T. Economic analysis of the introduction of agricultural revenue insurance contracts in Spain using statistical copulas // *Agricultural Economics*. 2014. Vol. 46, Issue 1. P. 69–79.
3. Ahsan S. M., Ali A. A., Kurian N. J. Toward a theory of agricultural insurance // *American Journal of Agricultural Economics*. 1982. Vol. 64, Issue 3. P. 510–529.
4. Bogale A. Weather-indexed insurance: an elusive or achievable adaptation strategy to climate variability and change for smallholder farmers in Ethiopia // *Climate and Development*. 2015. Vol. 7, Issue 3. P. 246–256.
5. Дранус В. В., Бурдейна Є. М. Сучасний стан та тенденції розвитку страхування сільськогосподарських культур в Україні // *Modern Economics*. 2021. № 30. С. 82–88.
6. Enjolras G., Sentis P. Crop insurance policies and purchases in France // *Agricultural Economics*. 2011. Vol. 42, Issue 4. P. 475–486.
7. Finger R., Lehmann N. The influence of direct payments on farmers' hail insurance decisions // *Agricultural Economics*. 2012. Vol. 43, Issue 3. P. 343–354.
8. Fuchs A., Wolff H. Concept and unintended consequences of weather index insurance: the case of Mexico // *American Journal of Agricultural Economics*. 2011. Vol. 93, Issue 2. P. 505–511.
9. Khalatur S., Hrabchuk O., Vodolazska O., Babenko-Levada V., Pavlenko O. Financing the development agricultural production in European countries: comparative analysis and experience for Ukraine // *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2024. Vol. 2 (55). P. 199–212. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.55.2024.4347>.

10. Лупенко Ю. О. Сучасний стан та перспективи міжнародної інтеграції аграрного сектору України: завдання агроекономічної науки // *Економіка АПК*. 2015. № 6. С. 6–10.
11. Павленко О. П. Формування стратегій страхового захисту в агровиробничому секторі економіки // *Агросвіт*. 2024. № 23. С. 102–103.
12. Павленко О. П. Парадигми розвитку ринку агрострахування в Україні // *Причорноморські економічні студії*. 2019. № 47-2. С. 101–105.
13. Павленко О. П. Методологічні аспекти формування страхових фондів аграрних підприємств // *Економічний простір*. 2020. № 154. С. 207–211. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/154-39>.
14. Panda A. Climate variability and the role of access to crop insurance as a social protection measure: insights from India // *Development Policy Review*. 2013. Vol. 31, Issue 2. P. 57–73.
15. Плиса В. Й. Страхування : підручник. 2-ге вид., виправл. і доповн. Київ : Каравела, 2019. 512 с.
16. Полчанов А. Ю. Агрострахування як складова продовольчої безпеки держави // *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2013. № 4. С. 48–57.
17. Прокопчук О. Т. Сучасний стан та тенденції розвитку системи страхування сільськогосподарських культур в Україні // *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2017. Вип. 91. Ч. 2 : Економічні науки. С. 86–100.
18. Рябенко Г. М., Бузник О. В. Сучасний стан ринку агрострахування в Україні // *Економічний форум*. 2015. № 1. С. 23–27.
19. Sarris A. Weather index insurance for agricultural development: introduction and overview // *Agricultural Economics*. 2013. Vol. 44, Issue 4–5. P. 381–384.
20. Сахно О. В. Агрострахування в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи // *Економіка АПК*. 2010. № 9. С. 14–16.

21. Сахно О. В. Агростраховання як інструмент управління ризиками в агропромисловому комплексі України // *Економіка АПК*. 2010. № 10. С. 12–15.
22. Shen Z., Odening M. Coping with systemic risk in index-based crop insurance // *Agricultural Economics*. 2013. Vol. 44, Issue 1. P. 1–13.
23. Shi H., Jiang Z. The efficiency of composite weather index insurance in hedging rice yield risk: evidence from China // *Agricultural Economics*. 2016. Vol. 47, Issue 3. P. 319–328.
24. Шишпанова Н. О., Совщак С. С., Мельник Ю. В. Зарубіжний досвід аграрного страхування та можливості його впровадження у вітчизняну страхову практику // *Вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського*. 2018. Вип. 22. С. 872–876.
25. Слободянюк О. В. Зарубіжний досвід аграрного страхування: рекомендації для України // *Агросвіт*. 2016. № 24. С. 27–32.
26. Skees J. R., Barnett B. J., Murphy A. G. Creating insurance markets for natural disaster risk in lower income countries: the potential role for securitization // *Agricultural Finance Review*. 2008. Vol. 68. P. 151–167.
27. Streimikiene D., Balezentis T., Krisciukaitiene I. Benefit of the Doubt Model for Financial Risk Analysis of Lithuanian Family Farms // *Economics & Sociology*. 2016. Vol. 9, Issue 1. P. 60–68.
28. Терещенко Т. Є., Заволока Л. О., Пономарьова О. Б. Страхування (у схемах, таблицях, коментарях) : навч. посіб. Дніпро, 2020. 221 с.
29. Третяк К. В. Агростраховання: зарубіжний досвід та ресурси щодо його імплементації в українську страхову практику // *Ефективна економіка*. 2019. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2019/34.pdf.
30. Тулуш Л. Д., Прокопчук О. Т. Ринок агростраховання в Україні: тенденції та перспективи // *Економіка АПК*. 2018. № 8. С. 55–67.
31. Улянич Ю. В., Прокопчук О. Т., Бечко В. П. Особливості страхування аграрних ризиків у країнах світу // *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 3 (153). С. 46–53.

32. Шолойко А. С., Мацибора Т. В., Шевченко Л. О. Інструменти та ресурси для прискорення сталого розвитку агробізнесу в Україні // *Економіка АПК*. 2022. Т. 29. № 5. С. 57–65

ДОДАТКИ

Додаток А

Системна характеристика агрострашування як економічного механізму
управління ризиками агровиробництва

Блок аналізу	Структурний елемент	Теоретична характеристика	Економічний зміст	Практичне значення
1. Теоретична основа	Економічна природа	Фінансово-економічні відносини перерозподілу ризику	Формування страхових фондів	Забезпечення стабільності доходів
	Галузева специфіка	Залежність від природних факторів	Висока ймовірність втрат	Необхідність страхового захисту
	Роль у системі економіки	Елемент фінансової інфраструктури	Підтримка безперервності виробництва	Зниження системних ризиків
2. Об'єктна структура	Об'єкти страхування	Біологічні активи	Специфічні ризики виробництва	Формування спеціалізованих продуктів
	Межі страхування	Не включає техніку й будівлі	Галузева диференціація	Точність тарифів
	Характер ризиків	Ймовірнісний і масовий	Одночасність збитків	Потреба колективного фонду
3. Суб'єктна модель	Страховальник	Аграрний виробник	Носій ризику	Отримувач компенсації
	Страховик	Фінансова установа	Акумулятор коштів	Забезпечення виплат
	Держава	Регулятор	Формує правила ринку	Підвищує доступність страхування
4. Функціональна система	Компенсаційна	Відшкодування збитків	Зниження фінансових втрат	Відновлення виробництва
	Превентивна	Стимулювання технологічної дисципліни	Підвищення ефективності	Зменшення ймовірності збитків
	Фінансова	Накопичення резервів	Створення страхових фондів	Стабілізація грошових потоків
	Інвестиційна	Підвищення довіри кредиторів	Зменшення ризиковості	Залучення капіталу

5. Ризикова система	Природні ризики	Кліматичні явища	Втрата врожаю	Необхідність страхових програм
	Біологічні ризики	Хвороби та шкідники	Зниження продуктивності	Захист доходів
	Ринкові ризики	Цінова нестабільність	Коливання прибутку	Страховання доходів
	Системні ризики	Масовий характер втрат	Регіональні збитки	Роль держави
6. Інституційний вимір	Правове поле	Нормативне регулювання	Правила функціонування	Прозорість ринку
	Організаційна структура	Інфраструктура страхового ринку	Взаємодія учасників	Розвиток сектору
	Інформаційне середовище	Статистика ризиків	Оцінка тарифів	Обґрунтованість страхових ставок
7. Економічні ефекти	Мікрорівень	Підприємство	Стабілізація фінансів	Зменшення банкрутств
	Мезорівень	Галузь	Баланс виробництва	Стабільність ринку
	Макрорівень	Держава	Продовольча безпека	Економічна стійкість
8. Структурні обмеження	Ринкові бар'єри	Висока вартість страхування	Низький попит	Обмежене поширення
	Поведінкові чинники	Недовіра виробників	Низька участь	Слабка страхова культура
	Інституційні проблеми	Недосконалість регулювання	Фрагментарність політики	Повільний розвиток
9. Стратегічний вимір	Роль держави	Підтримка страхових програм	Зменшення ризиків	Розвиток галузі
	Довгостроковий ефект	Стабілізація агровиробництва	Передбачуваність доходів	Інвестиційна привабливість
	Системне значення	Елемент економічної безпеки	Зниження кризових втрат	Стійкість економіки

Додаток Б

Міжнародні моделі державної підтримки агрострахування та можливості їх адаптації в Україні

Модель підтримки	Країни застосування	Суть механізму	Економічний результат	Потенціал застосування в Україні
Субсидування страхових премій	США, Канада, Іспанія	Часткова компенсація внесків виробникам	Масове охоплення страхуванням	Високий
Державне перестраховання	Франція, Німеччина	Держава покриває катастрофічні збитки страховиків	Стабільність страхового ринку	Високий
Централізоване адміністрування	Індія, Туреччина	Держава координує страхові програми	Зростання довіри виробників	Середній
Публічно-приватна модель	Іспанія, США	Спільна участь держави та страховиків	Баланс інтересів і конкуренція	Дуже високий
Комбінована система	Канада, Франція	Поєднання субсидій, перестраховання і регулювання	Максимальна стійкість системи	Оптимальний

